

Tarcisi Hendry ella secunda alzada. Cheu fuss ei bein pusseivel d'organisar exposiziuns.

FOTOS HANS HUONDER

Truasch dil tip gualser sco liug d'activitads

Il Forum cultural Tujetsch ha surpriu ina veglia truasch a Rueras. Suentar ch'ella ei vegnida dislocada igl onn vargau eis ella vegnida renovada. Ussa resplenda il baghetg cun ina vegliadetga da rodund 230 onns en nova tarlischur. Ella ei ina perdetga dils Gualsers che han populau pli baul las parts su dalla Val Tujetsch.

HANS HUONDER/FMR

Nums e baghetgs en Val Tujetsch – surtut a Selva e Tschamut – regordan vid ils Gualsers. Els han colonisau pli baul loghens en biaras valladas ed uclivas, aschia era vegnend dil Pass Alpsu entochen Zarcuns. Ina dallas perdetgas ei ina veglia truasch amiez il vitg da Rueras. En sesez era ei previu da spazzar quei baghetg per saver nezegiar il plaz per in garascha nova. Vegnend quella novitad ad ureglia al Forum cultural Tujetsch ei quel s'interessaus immediat tiel possessur *Florian Berther*. La famiglia da quel ha giu in'ureglia attenta pil forum e ha regalau la truasch al forum. Il zercladur 2022 ei il baghetg lu vegnius alzaus dil liug original sur via sin ina nova parcella che la vischnaunca ha saviu acquistar da privats per quei intent.

In object historic

«Truaschs vegnevan construidas sco deposits surtut da garnezi, eventualmein era sco baghetgs da rimmada dallas contribuziuns per la dieschma alla claustra», constatescha *Tarcisi Hendry* dil Forum cultural Tujetsch. Per impedir che miurs ed auters animals possien el baghetg, vegneva quel construius sin plirs peis da crap. Sut il baghetg era ei caviertg. Quei corri-

spunda ad ina tecnica da baghegiar da pli baul dils Gualsers. La truasch a Rueras consista da duas alzadas. «Probabel s'udeva ella pli baul a pliras familias che partevan quei spazi», di *Tarcisi Hendry*. Per spargnar lenna eran las localitads buca fetg aultas, l'emprema dalla truasch rodund 1,7 meters. La secunda aveva probabel la medema altezia mo sin quella era vegniu construiu pli tard in'ulteriura alzada. «Quella alzada havein nus spazzau per che nus hagian ussa il baghetg original», di *Tarcisi Hendry*.

Pli che 200 onns veglia

Sin fundament d'examinaziuns dendrologicas dil lenn entras il Survetsch archeologic dil cantun Grischun ei vegniu constatau, ch'il lenn nezegiau per la construcziun dil baghetg date-scha dils onns 1674 entochen 1698. «Sch'ins patratga: Quei baghetg ei vegnius construius a Rueras avon ch'ils emprems truffels ein vegni mess en Val Tujetsch. Gliez ei stau il cass 1802 a Selva», constatescha *Tarcisi Hendry* e dat aschia in accent alla vegliadetgna da quei baghetg cumpleinamein ord lenn. Ussa ei la truasch en possess dalla vischnaunca da Tujetsch, aschi bein sco la parcella. Il Forum cultural Tujetsch survigilescha il baghetg cun ina surfatscha da rodund quater ga quater meters.

Cumpletau cun ina scala

«Suentar la dislocaziun dil baghetg igl onn vargau ei il vischinadi da Rueras s'engaschaus da camifo vid la renovaziun», di *Tarcisi Hendry*. Il tetg ha survegniu ina cuvrida da slondas, la secunda alzada ei contonschibla cun ina nova scala da lenn. Ina part dalla preit encunter nord ha stuiu vegnir remplazzada, ella era per part marscha. Las lavurs han custau rodund 60 000 francs. Sustegn finanziel persuentar ha il forum survegniu dil vischinadi da Rueras e dalla Tgira da monuments dil cantun Grischun. Il bi plaz entuorn la truasch ei vegnius finanziaus dalla vischnaunca. Las finamiras dil forum ein claras. «D'ina vart havein nus vuliu mantener quei baghetg sco perdetga da pli baul. Da l'autra vart lein nus far el accessibels, per exempel per exposiziuns», di *Tarcisi Hendry*. Il giavisch fuss ch'il vischinadi fagess quei, persunas privatas ni autras organizaziuns. «Sche quei ei buca il cass, lu savess jeu era s'imaginar ch'il forum fagess leu in'activitad ni l'autra», relata *Tarcisi Hendry*. In ni l'auter baghetg vegl digns da vegnir mantenius ha ei aunc en Val Tujetsch: «Tscheu e leu dat ei aunc faners vegls, era els han lur cultura. Mo lu era mirs schetgs. Nus essan en mintga cass attents per buca schar ir tut en decadenza.»

La truasch fa biala paretta en siu niev liug el vitg a Rueras.

Exempels da truaschs veglias a Tschamut.

MALETG MAD